

اثر بخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر بهبود رابطه معلم - شاگرد و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان شهر تهران

عصمت رادمنش^۱

دکتر اسماعیل سعدی پور^۲

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۰/۰۶

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۱/۲۰

چکیده

هدف از اجرای پژوهش بررسی اثر بخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان شهر تهران بود. با روش پژوهشی نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون از بین کلیه دانش‌آموزان پایه دوم دبیرستان دختران منطقه ۱۸ شهر تهران که مشغول به تحصیل در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ بودند تعداد ۳۰ نفر از دانش‌آموزان پایه دوم از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شده و به صورت تصادفی به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شدند. ابتدا بر روی دو گروه پرسش‌نامه معلم-شاگرد مورای زوویچ (۲۰۱۰) اجرا شد، و معدل نوبت اول افراد مشخص شد، سپس بر گروه آزمایش برنامه آموزشی مهارت‌های اجتماعی طی هشت جلسه یک ساعته انجام و گروه کنترل هیچ برنامه آموزشی دریافت نکردند، در پایان مجدداً پرسشنامه معلم-شاگرد مورای زوویچ اجرا و معدل نوبت دوم مقایسه شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل کواریانس (ANCOVA) استفاده شد. نتایج نشان داد، رابطه معلم-شاگرد و پیشرفت تحصیلی، گروه آزمایش از دانش‌آموزان که تحت تاثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی قرار گرفته‌اند نسبت به گروه کنترل، بیشتر است. از یافته‌های این پژوهش می‌توان برای بهبود پیشرفت تحصیلی و بهبود رابطه معلم-شاگرد دانش‌آموزان استفاده کرد.

کلیدواژه‌ها: مهارت اجتماعی، رابطه معلم-شاگرد، پیشرفت تحصیلی

^۱ کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

(نویسنده عهده دار) esmatradmanesh@yahoo.com

^۲ دانشیار گروه روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران ebiabangard@yahoo.com

مقدمه

نوجوانی، بخشی از گستره‌ی زندگی آدمی است که افراد با مجموعه‌هایی از موانع و چالش‌هایی تحولی روبه‌رو می‌شوند. این چالش‌ها در مواردی نظیر رشد هویت و شخصیت و پیشرفت مستقل از خانواده، ایجاد ارتباط و هم‌رنگی با گروه همسالان روی می‌دهد. علاوه بر این، انتقال از دوران کودکی به بزرگسالی به موازات مجموعه‌های از تغییرات جسمی روانی صورت می‌گیرد. این دوره، زمانی است که افراد باید نقش‌های اجتماعی را در گروه همسالان و در ارتباط با افراد جنس مخالف برآورده سازند و مهارت‌های اجتماعی را بیاموزند، شرایط و الزامات حضور در مکان‌های آموزشی را فراهم آورند و برای آینده‌ی شغلی خویش تصمیم بگیرند (جاهد مطلق و همکاران، ۱۳۹۴).

بسیاری از نوجوانان که از نظر هیجانی و روانی به خوبی سازگاری پیدا می‌کنند، محبوب همکلاسی‌هایشان هستند و معلمان آنها را دوست دارند با این همه بخش مهمی از مشکلات این افراد مربوط به کنار آمدن با دیگران، پیدا کردن دوست و حفظ دوستی و داشتن احساس خوب به خودشان است بعضی از این دانش‌آموزان با دیگران رفتار خصمانه‌ای دارند بعضی خجالتی و گوشه‌گیر هستند.

تعاملات اجتماعی بسته به ایجاد پیامدهای مثبت و منفی می‌تواند منجر به احساس شاد زیستن و لذت گردد. مهارت‌های اجتماعی برای کسب دامنه‌ای از هدف‌های اجتماعی، هیجانی و یا بین فردی مورد نیاز هستند (حسین‌خانزاده، ۱۳۸۸). مهارت‌های اجتماعی شامل مهارت در تشخیص خصوصیات گروه، مهارت در ارتباط گیری با گروه، مهارت گوش دادن، مهارت هم‌دردی، مهارت در ارتباط غیر کلامی با یکدیگر وجوه مشترک دارند. در آموزش این مهارت‌ها باید بر توانایی‌های فرد برای توجه به زمینه‌های اجتماعی تأکید کنیم، یعنی این توانایی‌ها را در فرد رشد دهیم که نشانه‌هایی را که مبین حالت و وضعیت افراد گروه است به درستی تشخیص دهد و هر یک را در جای خود قرار دهد (کارتلیج، ۱۳۸۶).

کسب تحول و نگهداری مهارت‌های اجتماعی در طول زندگی بسیار مهم است. مهارت‌های اجتماعی با پیشرفت تحصیلی، سازش یافتگی روانشناختی، مهارت‌های مقابله‌ای و حتی وضعیت شغلی و استخدامی فرد رابطه دارد همچنین فقدان یا نارسایی در مهارت‌ها و رفتارهای اجتماعی یک بخش عمده ملاک‌های تشخیص بیشتر اختلال‌های روانشناختی به حساب می‌آید. فقدان قابلیت اجتماعی می‌تواند منجر به طرد و گوشه‌گیری اجتماعی فرد شده و در نهایت منجر به آشفتگی روانشناختی گردد. در مسیر دوم آشفتگی روانشناختی ممکن است به دامنه وسیعی از مشکلات مانند

بی کفایتی اجتماعی منجر شده و در نتیجه طرد و گوشه گیری اجتماعی به تنیدگی فرد اضافه شود. (اسپنس^۱، ۲۰۰۳).

از آنجایی که نقص در مهارت‌های اجتماعی می‌تواند تأثیرات عمیقی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد بسیاری از صاحب نظران نیاز به آموزش مهارت‌های اجتماعی را به عنوان بخشی از برنامه‌ریزی مدارس ضروری می‌دانند (علیزاده، ۱۳۹۲). آگاهی از نیاز به آموزش مهارت‌های اجتماعی غالباً از طریق بررسی ارتباط میان رفتار اجتماعی و عملکرد تحصیلی عاید می‌شود. به نظر متخصصان این آموزش همواره حتی زمانی که معلم قصد انجام آن را ندارد به شکل برنامه درسی پنهان انجام می‌گیرد. معلم همچون پدر و مادر به زندگی کودک تسلط دارد به همین دلیل الگویی برای رفتار اجتماعی به شمار می‌آید. او خواسته یا ناخواسته از راه فرایند تقویت به رفتارهای اجتماعی کودک و نوجوان شکل می‌دهد. مکالمه طرز برخورد و رفتار معلم نشان.

رابطه معلم - شاگرد شامل کنش متقابل یا تعامل بین معلم و یاد گیرندگان که به هدف آسان کردن یادگیری یاد گیرندگان صورت می‌گیرد (سیف، ۱۳۹۰). پژوهش‌ها نشان داده اند، دانش‌آموزانی که رفتار اجتماعی مثبت دارند عموماً توجه بیشتر معلم را جلب می‌کنند و میزان توفیق تحصیلی آنها بیشتر است. از آنجائی که بهبود عملکرد تحصیلی در برخی جمعیت‌ها به بهسازی مهارت‌های اجتماعی و برعکس منجر می‌شود (نظری نژاد، ۱۳۸۸).

مهارت‌های اجتماعی برای ایجاد و حفظ روابط بین فردی با دوام و ضروری هستند. اکتساب مهارت‌های اجتماعی و استفاده از آنها برای عملکرد موفق در زندگی حیاتی است مهارت‌های اجتماعی برای عملکرد موفق در زندگی الزامی هستند و ما را در دانستن اینکه در موقعیت‌های مختلف چه بگوییم و چگونه رفتار کنیم توانمند می‌سازد. (وینسنت^۲، ۲۰۰۲). هیر، جاگر و گرت^۳ (۲۰۰۲) بیان می‌کنند که ارتباط اجتماعی خوب و مهارت‌های اجتماعی یک نقش خوب در سلامت روانی موفقیت تحصیلی و حتی ارتباط‌های فرد در زندگی آینده همانند ازدواج و والدین شدن دارند. برنامه آموزش مهارت‌های اجتماعی می‌تواند کیفیت ارتباط نوجوانان را با نشان دادن جنبه‌هایی که آنها در ارتباطشان مشکل دارند بهبود ببخشد بر این اساس یکی از عواملی که می‌تواند به رشد خوب مهارت‌های اجتماعی در نوجوانان منجر گردد، برنامه‌هایی همانند مهارت حل تعارض، خود کنترلی،

¹ Spence

² Vincent

³ Hair, Jager & Garrett

مدیریت رفتار است که احتمالاً کمک دهنده می‌باشند و در تحقیقات تجربی هم به اثبات رسیده است. مهارت‌های اجتماعی برای نوجوانان دارای منافع زیادی می‌باشد همانند سلامت روان، بهبود عملکرد تحصیلی و موفقیت در برقراری ارتباط با بزرگسالان و عدم چنین مهارت‌هایی نتایج منفی همانند بزهکاری و مشکلات روان شناختی به همراه دارد.

تالویو، برگ و لنکا^۱ (۲۰۱۵) در پژوهش خود تحت عنوان چگونه معلم‌ها از آموزش مداوم مهارت‌های تعامل اجتماعی بهره‌مند می‌شوند به بررسی نقش آموزش تعامل اجتماعی و اثرات آن بر روابط معلم و شاگرد و عملکرد تحصیلی پرداختند. تالویو و همکاران (۲۰۱۵) نشان دادند که آموزش مهارت‌های تعامل اجتماعی بر معلمان با تمرکز بیشتر و بهتر در راستای ارتقا سطح علمی و روابط میان فردی گام برداشته و هم فضای دلپذیرتری را برای آموزش توسط معلمان فراهم می‌سازند و هم در نهایت باعث بهبود تحصیلی دانش آموزان می‌گردد. محسنی (۲۰۱۱) نشان داد آموزش مهارت‌های اجتماعی در کاهش رفتارهای نامناسب دانش آموزان دبیرستانی از طریق بهبود شایستگی اجتماعی باعث بهبود عملکرد تحصیلی می‌گردد. کپروس، ستر، اوگدن و روزت^۲ (۲۰۰۲) نشان دادند که فقدان مهارت‌های اجتماعی در دانش آموزان موجب شکست در انجام تکالیف می‌شود. کوپر اسمیتو همکاران^۳ (۱۹۸۷) در تحقیقات خود نشان داده اند که اختلال در مهارت‌های اجتماعی منجر به مشکلاتی کوتاه مدت و بلند مدت در عملکردهای تحصیلی روانی اجتماعی و شغلی می‌شود (گرشام و همکاران^۴، ۲۰۰۶). نوجوانان دارای مهارت‌های اجتماعی خوب، قادر به ایجاد پیوندهای عاطفی با دیگران هستند و علاقه بیشتری به مدرسه دارند و از لحاظ عملکرد تحصیلی، سازگاری اجتماعی و ارتباط‌های قوی با والدین نسبت به کسانی که فاقد این مهارت‌ها هستند در وضعیت بهتری هستند به علاوه این نوجوانان دارای اعتماد به نفس بالاتری هستند و احتمال کمتری دارد که افسرده شوند یا در رفتارهای خطرناک شرکت نمایند (فیلد، باندو و بندول^۵، ۱۹۹۵).

تحقیقات نشان داده‌اند آموزش مهارت‌های حل مسأله و تصمیم‌گیری بر خلاقیت (دهقانی زاده، ۱۳۸۴؛ به نقل از پاکدامن ساوجی و همکاران، ۱۳۹۲) و آموزش مهارت‌های ارتباطی و حل مسأله اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی (محمودی راد، ۱۳۸۶؛ به نقل از پاکدامن و همکاران، ۱۳۹۲) و بر

^۱ Talvio, berg & lonka

^۲ Caparos, cetera, ogdan, rossett

^۳ Kupersmidt, coie, dodge, parker, asher

^۴ Gresham, Van & Cook.

^۵ Field, yando, bendell

عملکرد تحصیلی (به نقل از پاکدامن و همکاران، ۱۳۹۲)، آموزش مهارت‌های ارتباطی بر شیوه‌های حل مسأله (باباپور خیرالدین، ۱۳۸۷؛ به نقل از پاکدامن و همکاران، ۱۳۹۲) و انگیزش مدرسه (ونزل، ویچولد و سیلبریشن^۱، ۲۰۰۹) اثر بخش است. با این حال، به نظر می‌رسد که این آموزش‌ها با اثرگذاری مثبت بر متغیرهای روان‌شناختی از جمله عزت نفس، بر متغیرهای شناختی و تحصیلی از جمله انگیزش تحصیلی نیز تأثیرگذار باشند.

با توجه به نقش حیاتی انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی در دستیابی به اهداف نظام آموزش و پرورش، محققان و دست‌اندرکاران این حوزه همواره در پی افزایش پیشرفت تحصیلی و انگیزش دانش‌آموزان با شناسایی عوامل تأثیرگذار بر آن بوده‌اند؛ از این رو در تحقیق حاضر، اثر آموزش مهارت‌های زندگی بر انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بررسی شده است.

روش شناسی

روش پژوهش حاضر از نوع آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل است. جامعه این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر تهران بود که از بین کلیه مناطق ۱۹ گانه شهر تهران یک منطقه (منطقه ۱۸) به صورت تصادفی ساده انتخاب و از بین ۱۷ دبیرستان دخترانه دولتی، دبیرستان خجسته به طور تصادفی ساده انتخاب گردید. در این دبیرستان سه کلاس دوره دوم که مجموع آنها ۱۰۰ نفر بود، مشغول به تحصیل بودند. تعداد ۳۰ نفر از دانش‌آموزان به شیوه نمونه برداری تصادفی انتخاب شدند و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفتند. اولین اندازه‌گیری قبل از اجرای متغیر مستقل و اندازه‌گیری دوم بعد از اجرای متغیر مستقل صورت می‌گیرد. برای تشکیل گروه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی از آزمون‌ها در گروه اول (۱۵) نفر و نیمی دیگر در گروه دوم (۱۵) نفر جایگزین شدند.

جدول ۱. نشانگر طرح پژوهش

گروه	پس‌آزمون متغیر مستقل پیش‌آزمون		
آزمایش	T1	X	T ₂
کنترل	T1		T ₂

ابزارهای پژوهش عبارتند از:

¹ Wenzel, Weichold, Silbereisen,

الف) جهت سنجش رابطه معلم- شاگرد از پرسش نامه مورای و زوویچ (۲۰۱۰) استفاده شد که از ۱۷ گویه تشکیل شده و دارای سه بعد می‌باشد. مورای و زوویچ برای این پرسش نامه ضریب پایایی ۰/۸۵ و برای هر کدام از مؤلفه‌ها به ترتیب ۰/۸۹، ۰/۸۴ و ۰/۷۲ گزارش کردند. دلیری و همکاران نیز ضمن بررسی روایی محتوایی این پرسشنامه ضریب پایایی آن را به روش آلفای کرونباخ مناسب و بالای ۰/۷ گزارش کردند.

برای دسترسی به میزان پیشرفت تحصیلی از نمره معدل نوبت اول و دوم دانش‌آموزان استفاده شد.

ب) محتوای آموزش مهارت‌های اجتماعی:

محتوای جلسات از کتاب راهنمای آموزشی مهارت‌های اجتماعی به کودکان و نوجوانان (تالیف حسین خانزاده، ۱۳۸۹) و کتاب آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان (تالیف کارتلج و میلبرن، ۱۹۹۲) انتخاب گردید و پژوهشگر در طول یک ماه طی ۸ جلسه ۱ ساعته برنامه آموزشی را به صورت هفته‌ای، ۱ جلسه ارائه داد. برنامه آموزشی ارائه شده در این جلسات شامل حوزه‌های کلی زیر بود. عناوین و موضوعات برنامه آموزشی ارائه شده به شرح جدول ۳ بوده است.

جدول ۲. برنامه و مراحل اجرای آموزش مهارت‌های اجتماعی

جلسه	شرح مختصر از محتوای جلسه
اول	بعد از آشنایی و معرفی اعضا، تشریح نحوه برگزاری جلسات بیان مقررات گروه به بیان اهمیت ارتباط اجتماعی خوب و اینکه چرا باید با دیگران ارتباط داشته باشیم پرداخته خواهد شد و بحث در مورد اهمیت مهارت‌های اجتماعی از جمله آموزش شیوه‌های مبادله تعارفات روزمره، شروع گفتگو، ادامه مناسب، خاتمه دادن و گوش دادن همراه با تمرین و بیان اصول ارتباطی
دوم	مرور مطالب جلسه قبل به‌همراه آموزش ابزار وجود و عوامل مربوط به آن
سوم	آموزش نحوه تقاضا از دیگران، مهارت‌های مربوط به ابزار احساسات مثبت و منفی در ابتدای جلسه تکالیف جلسه قبل مرور می‌شود سپس نحوه تقاضا کردن درست از دیگران و راه‌ها و فنون مختلفی برای روش درست تقاضا کردن بیان خواهد شد آموزش نحوه ابزار احساسات خاص مانند خشم، اندوه و تشریح کنترل (خودکنترلی) با استفاده از الگو و تمرین کردن
چهارم	آموزش مسئولیت‌پذیری با تمرین، ابزار نظر مثبت راجع به خود در ابتدای جلسه تکالیف جلسه قبل مرور خواهد شد و در ادامه به توضیح مفهوم مسئولیت‌پذیری پرداخته می‌شود و در آخر جلسه تکالیف خانگی مسئولیت‌پذیری به آزمودنی‌ها داده خواهد شد
پنجم	تصمیم‌گیری‌های مناسب و طرز نه گفتن با تمرین و ارائه تکلیف در ابتدای این جلسه توسط پژوهشگر نخست راجع به اهمیت تصمیم‌گیری و نیز تصمیم‌گیری درست اشاره می‌شود و در بخش دوم جلسه نحوه نه گفتن به شرایط و تقاضاهای نامطلوب با استفاده از مهارت‌های آموخته شده پرداخته خواهد شد

ششم	چگونگی مواجهه و مساله‌گشایی آموزش چگونگی حل مشکلات خود و شیوه‌های حل مساله توضیح داده می‌شود و همینطور نحوه پذیرفتن و کنار آمدن با قوانین و مقررات در خانه، مدرسه با جامعه
هفتم	نحوه انتقادپذیری و مهارت‌های معذرت خواهی با تمرین و ارائه تکلیف در ابتدای جلسه مباحث جلسه قبل مرور و در ادامه به توضیح انتقاد و انتقادپذیری پرداخته خواهد شد آموزش و تمرین مشارکت و همکاری و کنار آمدن با مشکلات و بحران‌ها در روابط با همسالان و اعضای خانواده
هشتم	مرور و جمع بندی و ارزشیابی نتایج جلسات

پژوهشگر بعد از یک جلسه توجیهی در رابطه با اداره جلسات زمان و مکان آن از گروه آزمایش و کنترل پیش آزمون به عمل آورده و معدل ترم اول آنان را استخراج کرده و سپس از بین آنها ۱۵ نفر را که کمترین نمره را بدست آورده و همچنین معدل پایین تری داشته انتخاب نمود. برای افزایش کیفیت آموزش مهارت‌های اجتماعی و بهبود اثر بخشی این آموزش‌ها دو جلسه آموزش شناخت بهتر ویژگی‌های نوجوانان و نحوه صحیح رفتار با آنها برای اولیا طراحی و اجرا گردید. پس آزمون ۵ روز پس از اتمام جلسات انجام گردید.

روش آموزش به این ترتیب بود که ابتدا پژوهشگر موضوع هر جلسه و هدف آن را بیان می‌کرد و در حدود ۲۰ دقیقه به ارائه موضوع می‌پرداخت سپس مهارت‌ها در قالب مثال برای دانش‌آموزان ارائه می‌شد و بعد از آن دانش‌آموزان به انجام فعالیتهای عملی و بحث گروهی می‌پرداختند و پژوهشگر در مباحث گروهی شرکت می‌کرد و راهنمایی‌ها و بازخوردهای لازم توسط پژوهشگر به گروه ارائه می‌شد و در نهایت از آنها خواسته می‌شد موضوعات را تمرین کرده در قالب یک نمایش در کلاس ارائه دهند.

یافته‌ها

در جدول ۳ میانگین و انحراف معیار مربوط به دو گروه آزمایش و کنترل در دو حالت پیش آزمون و پس آزمون ارائه شده است. همانطور که جدول نشان می‌دهد میانگین مربوط به متغیرها در حالت‌های پیش آزمون برای هر دو گروه تقریباً یکسان و همچنین میانگین مربوط به مراحل پیش آزمون و پس آزمون در گروه کنترل نیز نزدیک به هم می‌باشند.

جدول ۳. آماره‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

کنترل (n:15)		آزمایش (n:15)		گروه‌ها	متغیرهای پژوهش
SD	M	SD	M		
۱۴/۲۳	۴۸/۵	۲۲/۲۱	۴۷/۵	پیش آزمون	رابطه شاگرد_ معلم
۱۶/۲۰	۴۴/۵	۲۱/۱۴	۶۹/۲۵	پس آزمون	
۲/۰۱	۱۶/۲۶	۱/۸	۱۶/۲۳	پیش آزمون (نوبت اول)	پیشرفت تحصیلی (معدل)
۲/۰۴	۱۶/۲۸	۱/۹	۱۷/۱۲	پس آزمون (نوبت دوم)	

برای بررسی تاثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از تحلیل کوواریانس یک راهه استفاده شد. نتایج آزمون بررسی همگنی در شیب رگرسیون پیش آزمون و پس آزمون برای پیشرفت تحصیلی در گروه آزمایش و کنترل، نشان داد که شیب رگرسیون در هر دو گروه برابر است ($F=1.11, P=0/16$). در جدول ۵ نتایج تحلیل کوواریانس یک راهه برای بررسی تفاوت گروه آزمایش و کنترل در پس آزمون با کنترل پیش آزمون گزارش شده است.

جدول ۴. نتایج تحلیل کوواریانس یک راهه برای بررسی تفاوت گروه آزمایش و کنترل در رابطه شاگرد و معلم

گروه	میانگین	خطای استاندارد میانگین	آماره F	P	اندازه اثر
آزمایش	۶۹/۲۵	۲۱/۱۴	۱۲۰/۳۱	۰/۰۰۱	۰/۸۵
کنترل	۴۴/۵	۱۶/۲۶			

همانگونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود در رابطه شاگرد-معلم میانگین گروه آزمایش به طور معناداری بیشتر از میانگین گروه کنترل است. بنابراین آموزش مهارت‌های اجتماعی می‌تواند نمره کل رابطه شاگرد_معلم را افزایش دهد.

همچنین برای بررسی تاثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از تحلیل کوواریانس یک راهه استفاده شد. نتایج آزمون بررسی همگنی در شیب رگرسیون پیش آزمون و پس آزمون برای پیشرفت تحصیلی در گروه آزمایش و کنترل، نشان داد که شیب رگرسیون در هر دو گروه برابر است ($F=0/06, P=0/80$).

جدول ۵. نتایج تحلیل کوواریانس یک راهه برای بررسی تفاوت گروه آزمایش و کنترل در عملکرد تحصیلی

گروه	میانگین	خطای استاندارد میانگین	آماره F	P	اندازه اثر
آزمایش	۱۷/۱۲	۱/۹	۲۰/۰۸	۰/۰۰۲	۰/۵۳
کنترل	۱۶/۲۸	۲/۰۴			

همانگونه که در جدول ۵ مشاهده می‌شود در عملکرد تحصیلی میانگین گروه آزمایش به طور معناداری بیشتر از میانگین گروه کنترل است. بنابراین آموزش مهارت‌های اجتماعی می‌تواند نمره کل عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را افزایش دهد.

بحث و نتیجه گیری

آنچه مدارس برای موفقیت افراد در صحنهٔ چالش‌های زندگی به آنان اعطا می‌کند، شکل دهندهٔ انتظارات قرن جدید است. در نتیجه برای رویارویی با این چالش‌ها می‌بایست محیط آموزشی و یادگیری به گونه‌ای خلق شود که با طبیعت زندگی همگون باشد و به دانش‌آموزان کمک کند با انتظارات در حال رشد و تحول مواجه شوند. نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر نشان داد که پس از آموزش مهارت‌های اجتماعی نمره‌های رابطه شاگرد_معلم و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در مقایسه با گروه کنترل افزایش داشته است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت آموزش‌های اجتماعی، رابطه شاگرد_معلم و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را به طور معنی‌داری افزایش می‌دهد. این نتایج به این دلیل می‌باشد که شرکت در برنامه‌های مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان کمک کرده است تا به خود شناسی لازم نائل شوند و رفتارهای جرأت‌مندانانه را در موقعیت‌های تعاملی با دیگران به طور واقعی و طبیعی تمرین کنند و به کار برند. جهت تبیین نتایج فوق، می‌توان گفت که دانش‌آموزان طی برنامه‌های آموزشی که در جلسات به آنها داده شد، راحت‌تر می‌توانستند از دوستان خود عذرخواهی کنند. چون عذرخواهی کردن نوعی نگرش مثبت و بازخورد مثبت در آنها ایجاد می‌کرد و با عذرخواهی کردن می‌توانستند روابط و تعاملات مثبت و هدفمند با دوستان خود داشته باشند تا بتوانند در محیط مدرسه با آنها رفاقت کنند و کلاً این مهارت‌ها برای سازش یافتگی و کارکرد بهنجار مهم هستند و نارسایی در مهارت‌های اجتماعی به طور نزدیکی با اختلالات روانی و مشکلات رفتاری مرتبط هستند. همچنین نتایج حاصل از این فرضیه با یافته‌های تحقیقات بورنمن^۱ و همکاران (۲۰۰۷)، گرشام و همکاران (۲۰۰۶)، جانسون و جانسون (۲۰۰۰)، نانگل و همکاران (۲۰۰۲)، جمشیدی و سیف نراقی (۱۳۸۴) همخوانی دارد.

همچنین اثر بخشی مهارت‌های اجتماعی در پژوهش‌های مختلف بیرامی و مرادی (۲۰۰۷)، درودیان (۲۰۱۱) بیان شده است. نتایج پژوهش مؤمنی و همکاران (۲۰۱۲) نشان داد آموزش مهارت‌های اجتماعی تأثیر مثبت بر افزایش صلاحیت اجتماعی و عاطفی دانش‌آموزان ناتوان یادگیری

دارد. پژوهش‌های بری و همکاران (۲۰۱۳) نشان داد آموزش مهارت‌های اجتماعی سبب کاهش اضطراب، افزایش فعالیت‌های اجتماعی، بهبود حرمت خود و استفاده از راهبردهای مقابله‌ای مناسب می‌گردد. پژوهش‌های دیگر که با هدف بررسی اثرات آموزش مهارت‌های اجتماعی و آرام‌سازی بر خودپنداشت و رفتار کلاس دانش‌آموزان با ناتوان یادگیری انجام شد نشان داد که آموزش مهارت‌های اجتماعی اثرات مثبت بیشتری در مقایسه با آرام‌سازی بر خودپنداشت این دانش‌آموزان داشت (آمرکانر و سومرلین^۱، ۱۹۸۲). پژوهش بیرمن و فورمن^۲ (۱۹۸۴) نیز نشان داد که آموزش مهارت‌های اجتماعی مشارکت و پذیرش کودکان را افزایش می‌دهد.

الکسنین^۳ و الکسنین (۲۰۰۵) مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی را در مشکلات یادگیری و رفتاری مؤثر می‌دانند، و نشان دادند کسانی که تحت آموزش مهارت‌های اجتماعی، ارتباطی و ابراز وجود قرار گرفتند، از لحاظ پیشرفت تحصیلی موفقیت بهتری کسب کردند. در نتیجه، با یادگیری ارتباط مؤثر با دیگران و افزایش سطح اعتماد به نفس، میزان مشکلات رفتاری از جمله پرخاشگری کاهش یافت. گرشام، واتسون و اسکینر^۴ (۲۰۰۱) بیان نمودند مهارت‌های اجتماعی برای توانایی تعامل با محیط، سازگاری با آن و عملکرد در آن حیاتی می‌باشد. در صورت نداشتن تعاملات مثبت با همسالان و معلمان در خطر بسیاری از پیامدهای منفی از جمله ترک تحصیل، عملکرد تحصیلی ضعیف و حذف از جامعه می‌باشد. توانایی تعامل موفق با همسالان و بزرگسالان یکی از مهمترین جنبه‌های رشد دانش‌آموزان است.

اسمیت و داج (۲۰۰۴) در تحقیقات خود نشان دادند که اختلال در مهارت‌های اجتماعی منجر به مشکلات کوتاه مدت و بلند مدت در عملکردهای تحصیلی روانی اجتماعی و شغلی می‌شود. اولین و ساوسدا (۲۰۰۹) در بررسی آموزش مهارت‌های اجتماعی و مدیریت خود روی رفتارهای ناسازگار و عملکرد تحصیلی نشان دادند مهارت‌های اجتماعی مناسب می‌تواند نقش مهمی در یکپارچگی دانش‌آموزان در زمینه‌ی مدرسه بازی کند و باعث ایجاد مهارت‌های ارتباطی مناسب، افزایش مهارت‌های شناختی و بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان شود. کپروس و همکاران^۵ (۲۰۰۲) نشان دادند که فقدان مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان موجب شکست در انجام تکالیف می‌شود و

¹ Amerikaner & Summerlin.

² Bierman, Furman

³ Elksnin

⁴ Gresham, Watson, Skinner,

⁶ Caparos

آموزش مهارت‌های اجتماعی در موفقیت کلی در عملکرد تحصیلی نقش داشته است. بندول و همکاران^۱ (۱۹۹۵) نشان دادند نوجوانان دارای مهارت اجتماعی خوب قادر به ایجاد پیوندهای عاطفی با دیگران هستند و علاقه بیشتری به مدرسه دارند و از لحاظ عملکرد تحصیلی و سازگاری اجتماعی نسبت به کسانی که فاقد این

آموزش مهارت‌های اجتماعی می‌تواند مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان را ارتقا بخشد و باعث ایجاد تلاش بیشتر برای انجام تکالیف مدرسه و کلاس شود و در نتیجه باعث بهبود عملکرد تحصیلی گردد (برندت و کرمیستن، ۲۰۰۲). کودکانی که فقدان مهارت‌های اجتماعی دارند اغلب توسط همسالان طرد می‌شوند و در تعامل با والدین و معلمان مشکلاتی دارند و عملکرد تحصیلی ضعیفی دارند (وارنز^۲، ۲۰۰۵). در تبیین این فرضیه می‌توان چنین گفت مهارت‌های اجتماعی به عنوان پایه و اساس ارتباطات، نقش مهمی در جامعه‌پذیری و تعامل با دیگران دارند. معمولاً کودکان که از مهارت‌های اجتماع بالایی برخوردارند پذیرش و محبوبیت بیشتری در بین همسالان خود دارند و تعاملات مثبت با دیگران به احتمال زیاد می‌تواند موجب افزایش عزت نفس و زمینه ساز شکل‌گیری هویت مثبت در این کودکان باشد. از طرف دیگر مهارت‌های اجتماعی مناسب خود می‌تواند به عنوان یک سپر محافظت در مقابل طرد، انزوا و مشکلات تحصیل کودکان عمل کند. مهارت‌های اجتماعی به عنوان پایه و اساس ارتباطات، نقش مهمی در جامعه‌پذیری و تعامل با دیگران دارند. مهارت‌های اجتماعی می‌تواند منجر به حل بهتر مسائل، درک بهتر انگیزه و احساسات دیگران و در نتیجه برخورداری از حمایت‌های اجتماعی شود. آموزش مهارت‌های اجتماعی مناسب و فراهم کردن فرصت‌ها و تجاربی که تعاملات اجتماعی را افزایش دهد، موجب می‌شود دانش‌آموزان بتوانند راهبردها و مهارت‌های اجتماعی را در تمام محیط‌ها و موقعیت‌های واقعی زندگی تمرین کنند و به کار بندند. بدیهی است فراهم کردن این گونه فرصت‌ها، مسئولیت تمام کسانی است که به نحوی با این دانش‌آموزان در ارتباط هستند و برنامه‌های آموزش تلفیقی و فراگیر را باور کرده‌اند. با توجه به اهمیت و اثرات مثبت آموزش مهارت‌های اجتماعی، جای دادن برنامه‌های آموزش مهارت‌های اجتماعی به عنوان یک واحد درسی مهم از سوی مراجع ذی‌ربط پیشنهاد می‌شود.

¹ Cendell

² warnez

کتابنامه:

- پاکدامن ساوجی، آذر؛ گنجی، کامران؛ احمدزاده، محمود. (۱۳۹۲). تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۷. ۲۴۵-۲۶۵.
- جاهد مطلق، عذرا؛ یونسی، سید جلال؛ ازخوش، منوچهر؛ فرضی، مرجان. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش تاب‌آوری بر فشار روانی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی ساکن خوابگاه. مجله روان‌شناسی مدرسه. دوره‌ی ۴، شماره‌ی ۲. ۲۱-۷.
- حسین‌خانزاده، عباسعلی. (۱۳۸۸). آموزش مهارت‌های اجتماعی بر کودکان و نوجوانان. تهران، انتشارات رشد فرهنگ.
- سیف، علی‌اکبر. (۱۳۹۰). روان‌شناسی پرورشی. تهران: نشر دوران.
- صفرزاده، مریم. (۱۳۸۹). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر کاهش احساس تنهایی زنان سرپرست خانوار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی.
- کارتلج، جی؛ میلیون (۱۳۸۶). آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان، ترجمه نظری نژاد، مشهد: آستان قدس رضوی.
- هالاهان، دانیل پی. لوویر، جان. کافمن، جیمز. ویس، مارگارات پی و الیزابت، مارتینز. (۱۳۹۲). اختلالات یادگیری: مبانی، ویژگی‌ها و تدریس مؤثر. ترجمه علیزاده. تهران: ارسباران.
- Amerikaner, M., Summerlin, M. L., (1982). Group counseling with learning disabled children: effects of social skills and relaxation training on self-concept and classroom behavior. *Journal Learning Disability*. 15 (6): 340-3.
- Barry, M. M., Clarke, A. M., Jenkins, R., Patel, V. (2013). A systematic review of the effectiveness of mental health promotion interventions for young people in low and middle income countries. *BMC Public Health* ;13:835.
- Bayrami, M., Moradi, A. R. (2007). The Effect of teaching social skills on competence of students (felner model). *Journal of Psychology*. 1(4):47-67.
- Bierman, K, L., Furman, W. (1984). The effects of social skills training and peer involvement on the social adjustment of preadolescents. *Child Development*. 55 (1) :151-62.
- Bornmann, Barbara A., Mitelman, serge A., & Beer, Douglas A. (2007). Psychotherapeutic relaxation: How it relates to levels of aggression in a school within inpatient child psychiatry: A pilot study, *The Arts in Psychotherapy*, 34(3), 216-222.

Coppersmith, J-B., & Dodge, K. A. (2004). Preadolescent peer status aggression and school adjustments predictors of externalizing problems in adolescence child Development, 01, 1350-1362.

Dorudian, Z. (2011). The impact of role-playing technique on social adjustment and academic achievement in dyscalculia students of Tehran province, academic year 87-88. Journal of Psychology of Exceptional Individuals. 1(2):85-101. [Persian]

Elksnin, L. K, Elksnin, N. (2005). Teaching Social Skills to Students with Learning and Behavior Problems, Intervention in School and Clinic, 33 (3): 131-140.

Groben, M. perren, S. Stadelman, S. Klitzing, k. (2011). E motional symptoms from kinder garden to middle childhood associations with self- and other- oriented Social skills Eurchild Addotes psychiatry (2011). 20: 3-15.

Gresham, F.M., Watson, T.S. & Skinner, C. H. (2001). Functional behavioral assessment: Principles, procedures, and future directions, School Psychology Review, 30(2), 156-172.

Gresham, F. M., Van, M. B., & Cook, C. R. (2006). Social skills training for teaching replacement behaviors: Remediating acquisition deficits in at-risk students, <http://www.Proquest.com>.

Huan, V. S., Quek, G. C. L., Yeo, L. S., Ang, R. P., & Chong, W. H. (2012). How teacher-student relationship influenced student attitude to teachers and school.. Asia-Pacific Education Researcher., 21,(), 151-159.

McIntosh, R., Vaughn, S., Zaragoza, N. (1991). A review of social interventions for students with learning disabilities. Journal Learning Disability. 24 (8) :451-8.

Momeni, S., Barak, M., Kazemi, R., Abolghasemi, A., Babaei, M., Ezati, F. (2012). Study of the Effectiveness of Social Skills Training on Social and Emotional Competence among Students with Mathematics Learning Disorder. Creative Education ;3(08):1307.

Talvio, M. Berg, M. Lonka, K. (2015). How does continuing Training on Social interaction Skills benefit Teachers?

Spence, S. H. (2003) Social Skills Training with children and Young people: Theory, Evidence and practice child and Adolescent mental Health Volume 8. No. 2/pp. 84-96. School of Psychology University of Queensland Australia.

Vincent, C., Horner, R. H., & Sugai, G. (2002). Developing Social. Competence foe all students Eric clearinghouse on Disabilities and Gifted Education Arlington. Va. Eric OSEP special project.

Wenzel, V. Weichold, K. Silbereisen, R. (2009), The Life Skills program IPSY. Positive influence on school bonding and prevention of substance misuse, *Journal of Adolescence*, 32, 1391-1401.

Warnes, E. D. Sheridan, S. M., Geske, J. & Warnes, W. A. (2005). A contextual approach to the assessment of social skills Identifying meaningful behaviors for social competence. *Psychology in school* 42(2).

